

Indstilling fra biblioteksmedlemmerne af Nationalbibliografisk Udvalg (Leif Andresen, Marie Mærsk Deleuran, Erik Thorlund Jepsen og Erik Bachmann Pedersen) vedr. KOMBITs foranalyse af teknisk implementering efter ønske fra Slots- og Kulturstyrelsen

31-10-2022

Indledning

Nationalbibliografisk Udvalg (NBU)'s biblioteksmedlemmer anbefaler, at beslutningen fra 2016 om at implementere RDA udmøntes i en konkret implementering.

- Brugere anvender bibliotekernes søgegrænseflader til at finde indhold i form af tekster, musik, film mv., og det er kun sjældent, at den konkrete fysiske indpakning er afgørende. Det er derfor på tide at bibliotekernes registrering tager udgangspunkt i indholdet frem for den fysiske indpakning – og dermed imødekommer brugernes behov.
- Overgangen til Resource Description and Access - RDA - er derfor en aktuell og nødvendig modernisering og fremtidssikring af det danske katalogarbejde.
- En forudsætning for RDA er at forfattere m.v. har en særskilt registrering med unik identifikation, således at en forfatter præsenteres som én person uanset anvendelse af forskellige navneformer.

Dertil kommer, at der løbende siden 2005 er anvendt et betragteligt millionbeløb alene på bibliotek.dk for at kompensere for manglerne i den eksisterende datamodel (som faktisk alene er et digitalt kartotekskort) ved hvad der er betegnet som værkvisning i bibliotek.dk.

Dette gælder også for det eksisterende projekt med et nyt bibliotek.dk, hvor der alene indtil nu er anvendt 6 mio. kr. (iflg. KOMBIT) på en algoritmisk og dermed kun delvis dækkende løsning, fordi vi har forsømt at følge med.

Sammenfatning

De regler, der findes for beskrivelse af bibliotekernes materialer, er forældede og mangler tilpasning til en digital virkelighed med registrering af entiteter og links. Internationalt er de fleste lande gået over til et nyt regelset benævnt RDA, Resource Description and Access, der netop er målrettet en digital virkelighed. RDA forudsætter dog, at man har en database for de forskellige vedtagne navneformer for entiteter (personer, virksomheder mm.), en såkaldt autoritetsdatabase. Dette har man endnu ikke i Danmark.

Der blev i 2016 truffet en principbeslutning i SLKS om en dansk overgang til RDA. Den blev dog sat på hold i 2018 grundet uklarheder i finansieringen samt frasalget af DBC. I 2020 blev KOMBIT af SLKS bedt om at lave en foranalyse af et minimumsscenario for den tekniske implementering af RDA. Denne foranalyse foreligger nu, og den skal udgøre beslutningsgrundlag for Kulturministeriet, sammen med udtalelser fra Nationalbibliografisk Udvalg og Bibliotekernes Koordinationsforum. KOMBIT har suppleret foranalysen med *Notat om RDA (Resource Description and Access)* af 15. september 2022 med en mere general introduktion til RDA.

Hermed foreligger en udtalelse fra Nationalbibliografisk Udvalg. I behandlingen har deltaget følgende biblioteksrepræsentanter: Leif Andresen, Erik Bachmann Pedersen, Marie Mærsk Deleuran og Erik Thorlund Jepsen.

Bemærkninger til foranalysen

For at forstå foranalysen er det i virkeligheden nødvendigt at se den i sammenhæng med beslutningen fra 2016 om at implementere RDA og forberedelserne hertil, dvs. Bibliografisk Råds indstilling¹.

Foranalysen bygger således på BIR's indstilling og indeholder dels en justering af dette grundlag, ud fra hvad der er sket i de sidste seks år, og dels en beskrivelse af hvordan denne justerede implementeringsmodel kan føres ud i livet.

Implementering af RDA har to spor:

- Regelsættet med SLKS som ansvarlig. SLKS har besluttet, at udføre denne opgave
- Den tekniske implementering i FBI med KOMBIT som ansvarlig og DBC som udførende

Derfor giver foranalysen ikke nogen egentlig forklaring på, hvorfor RDA er en nødvendig udvikling. Det har heller ikke været opgaven: Konteksten er således, at beslutningen **om** at indføre RDA er taget for seks år siden - og at foranalysen omhandler **hvordan** det skal ske.

I lyset af at det er seks år siden, at grundlaget for implementering af RDA blev lagt med BIR's indstilling, vil det være hensigtsmæssigt, at foranalysen bliver suppleret med en faglig beskrivelse af formålet med at indføre RDA med henblik på at kunne formidle baggrunden for foranalysen. Denne beskrivelse kan evt. suppleres med et notat rettet specifikt mod biblioteksledere.

Foranalysen er bestilt hos KOMBIT, men den er udarbejdet af DBC. DBC er i praksis den eneste leverandør i landet, der reelt kan udføre opgaven med implementeringen af RDA, da DBC udfører hovedparten af den nationalbibliografiske opgave og som følge heraf også er systemejer på stort set alle de komponenter, der til sammen udgør den fælles biblioteksinfrastruktur (FBI).

Foranalysen beskriver uddybende, hvilke af DBC's systemer, der er behov for at lave ændringer i for at tilpasse dem til RDA, samt hvilke nye systemer der skal bygges for at indføre RDA.

Foranalysen pointerer vigtigheden af etableringen af et dansk autoritetsregister, VERA², og forklarer også, at dette register ikke er en del af RDA, men en forudsætning herfor.

Foranalysen beskriver også den problematik der er ift. Det Kgl. Bibliotek (KB) og forskningsbibliotekerne, som ikke bruger det registreringsformat, som folkebibliotekerne og DBC bruger. KB og mange forskningsbiblioteker er skiftet til det internationale MARC21-format, men folkebibliotekerne og DBC bruger det danske danMARC2-format, der som en del af forberedelserne til implementeringen skal tilpasses RDA. For at skelne klart i overgangsfasen benævnes den tilpassede udgave danMARC3.

Foranalysen specificerer grundigt tidsforbruget for ethvert delprojekt. NBU tager ikke stilling til denne beregning og øvrige økonomiske spørgsmål, da NBU's vurdering primært er biblioteksfaglig. Det skal fremhæves, at foranalysens opdeling af faser for implementeringen af VERA betyder, at funktionerne kan tages i brug undervejs i processen, og at der ikke skal ventes til en færdig VERA 1.0, før end at funktionaliteter kan tages i brug.

¹ Bibliografisk råds indstillinger marts 2016: National Strategi om Autoritetsdata og RDA (Resource Description and Access). Se: <https://slks.dk/om-styrelsen/raad-naevn-og-udvalg/bibliografisk-raad/indstillinger>

² VERA= Verifikation af Entiteter og Relationer i Autoritetsdatarepositorium

Det er en fordel for foranalysen, at den er udarbejdet af specialisterne på området. Foranalysen er i sagens natur meget teknisk og derfor svær at gennemskue, hvis man ikke allerede er godt orienteret i DBC's tekniske strukturer. Men KOMBIT og dermed DBC har med foranalysen løst den stillede opgave. De efterfølgende projektplaner skal i sagens natur indeholde bedre beskrivelser af de enkelte opgaver, så de kan forstås af udenforstående.

Det er på nuværende grundlag svært at vurdere tidsforbruget af de enkelte opgaver. Det er dog NBU's vurdering, at der er tale om det minimumsimplementeringsscenario, som var opdraget for foranalysen.

Et review ved et udenforstående konsulenthus vil være meget bekosteligt og vil næppe kunne bruges til en faglig vurdering – medmindre der bliver afsat et betragteligt millionbeløb til konsulenter for et sådant review. NBU betvivler dels om der kan findes et både it-fagligt og biblioteksfagligt kompetent konsulenthus – og anser det derfor for mere hensigtsmæssigt om ressourcerne bliver anvendt på at løse opgaven.

Forståelse af foranalysen kræver et yderligere niveau af formidling, og NBU foreslår derfor, at der udarbejdes et formidlingsnotat til at løfte denne opgave. Nærværende notat er i sagens natur indforstået og kan ikke løse denne opgave. KOMBIT's notat af 15. september 2022 kan sammen med indledningen til nærværende notat være udgangspunkt for et sådant formidlingsnotat.

Mulige risici

Det er en u hensigtsmæssighed for projektet, at der ikke findes andre faglige ressourcer i branchen end DBC, der reelt er i stand til at vurdere de tekniske detaljer i foranalysen. Dette er en konsekvens af den af staten og KL aftalte opgavefordeling og må derfor anses som et givent vilkår:

- Den konkrete opgave med teknisk implementering af RDA og VERA er det således KOMBIT's opgave at stille til DBC inkl. en kritisk tilgang til DBC's estimater.
- Den konkrete opgave med revision af katalogiseringsregler har SLKS ønsket at bestille hos DBC og her har SLKS ansvaret for aftalen med DBC. NBU står naturligvis til rådighed med biblioteksfaglig rådgivning i denne sammenhæng.

Foranalysen indeholder ikke en beskrivelse af, hvilke brugerbehov RDA imødekommer, eller en analyse af, hvilke interessenter RDA vil påvirke og i hvilken grad. Dette behov løftes dog af KOMBIT's opfølgende notat af 15. september 2022.

NBU skal pege på, at grundet omfanget af implementeringen samt det begrænsede udbud af relevante tekniske ressourcer på området, vil implementeringen påvirke omfanget af øvrig udvikling af den fælles biblioteksinfrastruktur i implementeringsperioden. De her nævnte forhold er ikke italesat i foranalysen, men har heller ikke været en del af opdraget for foranalysen. Desuden, selvom der vil blive lagt midlertidigt beslag på DBC's ressourcer i den givne periode, vurderer NBU, at fordelene ved implementeringen af RDA retfærdiggør dette.

Foranalysen beskriver et meget stort og komplekst projekt, og den indeholder en detaljeret gennemgang af elementerne i både den tekniske implementering og revisionen af selve katalogiseringsreglerne. Der indgår ikke oplysninger om, i hvor høj grad der er risici for projektets beregnede tidsplan og dermed økonomi, hvilket heller ikke har været en del af opdraget. Der ses en risiko for yderligere teknisk kompleksitet i projektperioden med tilhørende risiko for øgede omkostninger. Men dette er altid en risiko for større it-projekter og dermed faktisk det normale. Det er derfor vigtigt at pege på, at KOMBIT i sit notat af 15. september 2022 peger på, at statens andel af finansieringen vil være et engangsbeløb og at evt. tilkomne yderligere omkostninger vil henhøre til at blive finansieret af den fælles biblioteksinfrastruktur.

Argumenter for at igangsætte implementeringen af RDA

Der er dog også en lang række faglige argumenter for at igangsætte implementeringen, som oplistes nedenfor.

- Den faglige udvikling af biblioteksinfrastrukturen, særligt katalogiseringsområdet, har stået stille siden beslutningen om RDA blev truffet i 2016. Årene før beslutningen har også været præget af en afventende tilgang til rettelser og vedligehold, og derfor er der efterhånden oparbejdet et stort efterslæb. Det er derfor bydende nødvendigt, at der sker en opdatering af området. På nuværende tidspunkt er RDA det eneste bud på en sådan opdatering, som er fremtidsrettet.
- Danmark får med RDA bibliotekskataloger, der er tilpasset en moderne virkelighed og til internationale forhold. Bibliotekskatalogerne bliver mere moderne og såkaldt linked data bliver muligt, med en betydeligt bedre præcision af søgninger og mere udtømmende svar til følge.
- Danmark får et autoritetsregister for navne og titler, der kan bruges, ikke kun af bibliotekerne, men også af andre inden for kultursektoren. Det bliver dermed muligt at lave mere præcise og udtømmende søgninger, og at finde eksakt hvad en forfatter etc. er ophav til. Med autoritetsregisteret, VERA, bliver det muligt at skabe rigtige værksposter og ikke de algoritmebaserede, der bliver skabt i bibliotek.dk i dag. NBU anser det for vigtigt, at værker og udtryk skabt som led i en registrering prioriteres frem for algoritmebaserede værker alene skabt til visning i brugergrænseflader. Algoritmebaserede værksvisninger er en utilstrækkelig og dyr løsning, men indtil nu en nødvendig løsning.
- Registreringen af biblioteksmaterialer kommer til at hænge sammen med præsentationen i både bibliotek.dk og lokale bibliotekssystemer. Samspil med omverdenen bliver nemmere, da Danmark bruger de samme regler og derved kan hente og genbruge poster uden at lave dem om, andet end en konvertering mellem det udenlandske format og vores danske danMARC3. Deltagelse i internationalt samarbejde bliver også bedre, da det bliver muligt i højere grad at udveksle danske autoritetsdata med udenlandske aktører, som fx VIAF, Virtual International Authority File. Fremadrettet kan og bør vi fra dansk side deltage i internationale samarbejder, ikke kun om bibliografiske data, men også om autoritetsdata.
- En manglende overgang til RDA risikerer at udgøre en stor risiko for det interurbane samarbejde mellem forsknings- og folkebiblioteker. Forskningsbibliotekerne forventes at overgå til RDA på eget initiativ, hvis ikke der bliver truffet beslutning om en fælles dansk overgang, som lægger sig op ad internationale standarder for dataudveksling, da forskningsbibliotekerne i højere grad end folkebibliotekerne er afhængige af det internationale samarbejde. At de to sektorer opererer med to forskellige typer katalogisering vil uundgåeligt gøre den interurbane låneproces mere kompleks, hvilket udgør en stor risiko for den danske tradition for et stærkt lånesamarbejde generelt, og for begge parter lånerne i særdeleshed.
- En implementering af RDA og VERA vil også betyde at bibliotekernes brugergrænseflader i højere grad vil kunne leve op til brugernes forventninger, som er baseret på deres oplevelser med bruger af søgemaskiner som f.eks. Google.
- VERA giver mulighed for en udvidelse af søgemuligheder på forfattere, f.eks. at kunne søge på kvindelige forfattere fra et givent land.
- NBU peger endvidere på, VERA vil indeholde en unik identifikation af forfattere, som vil kunne anvendes i forbindelse med og forenkle administration af Biblioteksafgiften.

Andre forhold i forbindelse med implementeringen af RDA

- Den version af RDA, som SLKS traf beslutning om i 2016, var den første version af RDA. Fra 2020 er referenceversionen af RDA en anden og nyere model. Denne model har ret store strukturmæssige forskelle, selvom grundtanken er den samme. Meget få lande, undtagen de engelsksprogede, er overgået til den nye version, især fordi det kræver et stort omstrukturingsarbejde. Det er en del af både den oprindelige version og den nye version, at ethvert land (andre communities) selv definerer "policy statements", som i Danmark udmøntes i en "Katalogiseringshåndbog". Da Danmark ikke var med fra starten, skal vi i sagens natur skifte til den nye version af RDA. Denne version er mere "løs" og giver flere valgmuligheder for, hvordan man skal oprette en katalogpost. Det stiller større krav, når der skal formuleres policy statements. Den store gevinst med RDA var oprindeligt tænkt at være internationalisering af katalogiseringsregler. Da det med den nye version af RDA i høj grad er op til de enkelte lande at lave deres egne katalogiseringsregler, er der en risiko for, at gevinsten ved internationaliseringen af opgaven formindskes. Til gengæld kan vi i Danmark undgå at implementere nogle regler, som i den oprindelige RDA var obligatoriske. (Eksempel: hierarkiske navne som f.eks. "Danmark. Kulturministeriet. Slot- og Kulturstyrelsen). Sammenlagt vil det gøre en implementering af de nye katalogiseringsregler billigere end oprindeligt antaget – og også billigere end alternativet, nemlig at skulle gå over til rent dansk vedligeholdte katalogiseringsregler, som en ikke-beslutning af RDA vil indebære.
- De vigtigste komponenter i en overgang er en modernisering af bibliotekernes infrastruktur og derved etableringen af VERA. Dette indebærer en modernisering af den fælles biblioteksinfrastruktur (FBI), som over tid vil afløfte omkostninger.
- De egentlige katalogiseringsregler RDA er isoleret set af mindre betydning, men der sker løbende en udvikling med nye materialetyper etc., hvor brugen af RDA vil sikre, at vi fra dansk side har en løbende modernisering af katalogiseringsreglerne.
- Tidshorizonten, som ifølge DBC er på godt tre år, er for lang og forbundet med store usikkerheder. Verden når potentielt at ændre sig for meget, inden RDA er implementeret i Danmark. Men der er tale om et større projekt, så det er vigtigt, at der i den løbende planlægning er mulighed for den nødvendige fleksibilitet, og at den detaljerede planlægning af "år 3" først sker tættere på.
- Der er udviklet et nyt bibliografisk format BIBFRAME med henblik på at afløse de bibliografiske MARC-formater (BIBFRAME indeholder ikke et autoritetsformat). En overgang fra danMARC2 /danMARC3 til BIBFRAME vil under alle omstændigheder ligge i forlængelse af de i foranalysen beskrevne opgaver. En overgang til BIBFRAME er ikke en nødvendighed for en overgang til RDA, og det er derfor korrekt, at det ikke er med i foranalysen. Internationalt er det stadig det fremherskende, at overgang til RDA sker i et MARC-miljø.
- Det Kgl. Bibliotek og en del andre forskningsbiblioteker vil fremadrettet bruge MARC21-formatet, imens folkebibliotekerne bruger danMARC3. Fremadrettet er det ikke kun det bibliografiske format, der skal kunne konverteres mellem MARC21 og danMARC3, men også autoritetsformatet. Dette indebærer et vedligeholdelsesarbejde af konverteringsbeskrivelser. Men Det Kgl. Bibliotek vurderer, at fordelene ved at have adgang til et dansk baseret autoritetsregister langt overstiger ulemperne.
- Ved en ikke-beslutning om RDA, skal både SLKS – og dermed NBU – og DBC/KOMBIT nødvendigvis fortsat vedligeholde kompetence om RDA. Der skal håndteres samspil med udenlandske biblioteker, og desuden vil den rationelle måde at vedligeholde egne katalogiseringsregler alligevel være ved at se på, hvad andre gør.
- Helt generelt gælder, at en ikke-beslutning om RDA også indebærer omkostninger, som set over en årrække formentlig er større end at undlade en implementering (jf. ovenfor om vedligeholdelse af katalogiseringsregler og konsekvenser for FBI). I forlængelse heraf foreslås dels, at SLKS beder KOMBIT om en estimering af omkostningerne over en længere tidshorizont ved at implementere henh. ikke

implementere RDA og VERA i den fælles biblioteksinfrastruktur og dels, at SLKS estimerer omkostningerne ved at revidere og vedligeholde særlige danske katalogiseringsregler uden et internationalt udgangspunkt.

- Det er vigtigt for at sikre en opbakning fra bibliotekslederne, at der ikke er usikkerhed om finansieringen – og herunder at en implementering af RDA ikke medfører stigende betaling fra bibliotekerne.

Indstilling fra Nationalbibliografisk Udvalgs biblioteksmedlemmer

NBU's biblioteksmedlemmer indstiller, at implementeringen af RDA og VERA igangsættes snarest muligt. På grundlag af foranalysen og NBU's kommentarer til denne foreslås aftalt en et-årig projektplan mellem SLKS og KOMBIT med en forventning om efterfølgende et-årige projektplaner. Foranalysens opdeling giver mulighed for, at der kan tages funktionaliteter i anvendelse uden at afvente alle faser, idet udviklingen af VERA er skalerbar.

NBU indstiller endvidere at SLKS og KOMBIT sammen drøfter en finansieringsplan for RDA og VERA ud fra at en implementering af det fælles autoritetsregister VERA er et vigtigt element i den fælles biblioteksinfrastruktur (FBI).

Med implementering af RDA og VERA kan det danske biblioteksvæsen fuldføre en digital transformation ved endelig at forlade kartotekskortmodellen – og registrere biblioteksmaterialer på en måde, som svarer til hvordan biblioteksmaterialer formidles med værkvisning.